

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО, ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО, РЕСТАВРАЦІЯ

УДК 7:03.741/744. 09/036

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-5-37>

Олександр БЕРЛАЧ

кандидат архітектури, доцент кафедри образотворчого мистецтва, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-8567-3268

Оксана ЛЕСИК-БОНДАРУК

кандидат архітектури, доцент кафедри архітектури та дизайну, Луцький національний технічний університет, вул. Львівська, 75, м. Луцьк, Україна, 43000

ORCID: 0000-0003-1460-2101

Бібліографічний опис статті: Берлач, О., Лесик-Бондарук, О. (2025). Формування графічного художнього образу на заняттях з рисунку під час літньої плернерної практики. *Fine Art and Culture Studies*, 5, 294–299, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-5-37>

ФОРМУВАННЯ ГРАФІЧНОГО ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ НА ЗАНЯТТЯХ З РИСУНКУ ПІД ЧАС ЛІТНЬОЇ ПЛЕРНЕРНОЇ ПРАКТИКИ

Навчання рисунку нерозривно пов'язане з розвитком у студентів вмінь та навичок правдиво зображувати на площині видимі форми в умовах реального середовища. Специфіка реалістичного рисунка полягає в тому, що за основу творчості береться реальна дійсність, а передача думки та відчуттів художника здійснюється в образній формі через зображення конкретних об'єктів.

Мета статті – проаналізувати засоби та методологічні основи формування художнього графічного образу під час занять з рисунку в умовах літньої плернерної практики.

Методологія дослідження прийнята комплексна. Вона включає як загальнонаукові методи – аналіз, синтез, міждисциплінарні методи – порівняння, систематизації, так і спеціальні методи – натурні замальовки, метод збору даних, фотофіксація. Зокрема, метод аналізу був використаний під час розгляду теоретичних засад, прикладів з педагогічної та плернерної практики, висловлення майстрів образотворчого мистецтва; синтез – з метою узагальнення кожного навчального завдання та формування методичних рекомендацій; порівняння – для визначення ознак в живописно-стилістичному та техніко-технологічному дослідженні, системного – під час розгляду творів пейзажного жанру, рисунків з натури, як складового компоненту мистецького процесу; метод збору даних дозволив отримати детальну інформацію по огляду, виміру, глибинні інтерв'ю з респондентами щодо ідеї, задуму та композиційних рішень, фотофіксація – з метою ідентифікації та верифікації творів пейзажного жанру.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у виокремленні засобів та методологічних основ формування художнього графічного образу під час занять з рисунку в умовах літньої плернерної практики, набуття студентами нових професійних навичок шляхом безпосереднього вивчення й відображення на картинній площині довкілля – краєвидів, архітектурних об'єктів, образів людей, виробничих процесів тощо.

Висновки. Стаття присвячена дослідженню засобів та методологічних основ формування художнього графічного образу під час занять з рисунку в умовах літньої плернерної практики. Акцентовано увагу на значенні начерків, короткочасних рисунків, як засобів формування художнього образу та сукупності лінійно-пластичних елементів живопису, які визначають структуру та просторове співвідношення форм. Особливу увагу приділено питанням професійної художньої освіти і ролі рисунка, як провідної дисципліни в мистецькій практиці на прикладі викладання рисунка на кафедрі образотворчого мистецтва Волинського національного університету імені Лесі Українки.

У запропонованій науковій розвідці автори спробували об'єднати розрізнені, де в чому застарілі методичні розробки з рисунка для літньої плернерної практики і вибудувати нову систему завдань і рекомендацій, яка б відповідала вимогам сучасної академічної освіти та включала демонстрацію нових художніх досягнень на матеріалах фондів кафедри, зокрема студентських творчих робіт і творів викладацького складу.

Одержані результати актуальні та важливі при спільній творчій праці викладача та студента під час визначення і виконання завдань з рисунка в період проходження літньої плернерної практики.

Ключові слова: рисунок, художній графічний образ, пейзаж, плернерна практика.

Oleksandr BERLACH

Candidate of Architecture, Associate Professor at the Department of Fine Arts, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave., Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-8567-3268

Oksana LESIK-BONDARUK

Candidate of Architecture, Associate Professor at the Department of Architecture, Lutsk National Technical University, 75 Lvivska St, Lutsk, Ukraine, 43000

ORCID: 0000-0003-1460-2101

To cite this article: Berlach, O., Lesyk-Bondaruk, O. (2025). Formuvannia hrafichnoho khudozhnoho obrazu na zaniattiakh z rysunku pid chas litnoi plenernoi praktyky [Formation of a graphic artistic image in drawing classes during summer open-air practice]. *Fine Art and Culture Studies*, 5, 294–299, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-5-37>

FORMATION OF A GRAPHIC ARTISTIC IMAGE IN DRAWING CLASSES DURING SUMMER PLENARY PRACTICE

Teaching drawing is inextricably linked with the development of students' skills and abilities to truthfully depict visible forms on a plane in a real environment. The specificity of realistic drawing is that real reality is taken as the basis of creativity, and the transfer of the artist's thoughts and feelings is carried out in a figurative form through the depiction of specific objects.

The purpose of the article is to analyze the means and methodological foundations of the formation of an artistic graphic image during drawing classes during summer plein air practice.

The research methodology is complex. It includes both general scientific methods – analysis, synthesis, interdisciplinary methods – comparison, systematization, and special methods – natural sketches, data collection method, photo fixation. In particular, the analysis method was used when considering theoretical principles, examples from pedagogical practice, statements of masters of fine arts; synthesis – in order to generalize each educational task and form methodological recommendations; comparison – to determine features in pictorial-stylistic and technical-technological research, systemic – when considering works of the landscape genre, drawings from nature, as a component of the artistic process; the data collection method allowed obtaining detailed information on the review, measurement, in-depth interviews with respondents regarding the idea, design and compositional decisions, photo fixation – in order to identify and verify works of the landscape genre. The scientific novelty of the results obtained lies in the identification of the means and methodological foundations of the formation of an artistic graphic image during drawing classes in the conditions of summer plein air practice, the acquisition by students of new professional skills through direct study and reflection on the pictorial plane of the environment – landscapes, architectural objects, images of people, production processes, etc.

Conclusions. The article is devoted to the study of the means and methodological foundations of the formation of an artistic graphic image during drawing classes in the conditions of summer plein air practice. The emphasis is on the importance of sketches, short-term drawings as means of forming an artistic image and a set of linear-plastic elements of painting that determine the structure and spatial relationship of forms. Special attention is paid to the issues of professional art education and the role of drawing as a leading discipline in artistic practice on the example of teaching drawing at the Department of Fine Arts of the Lesya Ukrainka Volyn National University. In the proposed scientific research, the authors attempted to combine disparate, somewhat outdated methodological developments in drawing for summer plein air practice and build a new system of tasks and recommendations that would meet the requirements of modern academic education and include a demonstration of new artistic achievements based on materials from the department's collections, in particular student creative works and works by the teaching staff.

The results obtained are relevant and important in the joint creative work of the teacher and the student when defining and completing drawing tasks during the summer plein air practice.

Key words: drawing, artistic graphic image, landscape, plein air practice.

Актуальність проблеми. Розвиток у студентів умінь спостерігати та правильно, правдиво передавати натуру – важливі якості, які має виробити кожен, хто мріє малювати пейзаж, портрет і не тільки. Вивчення закономірностей рисунка необхідне для професійного реалістичного зображення натури. Рисунок є основою, яка формує вміння зображувати на площині

навколишню дійсність образотворчими засобами. Важливе значення має не тільки практичне володіння рисунком, але і вивчення його теоретичних основ. Володіння основами реалістичного рисунка, дає студенту можливість використовувати свої знання в практичній творчій роботі в галузі пластичних мистецтв. Формування у студентів художнього графічного

образу на заняттях з рисунка під час літньої пленерної практики є важливим і актуальним завданням педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз наукових публікацій дає можливість зробити припущення, що комплексного аналізу проблеми формування художньо-графічного образу на заняттях з рисунку в умовах літньої пленерної практики дослідниками не проводилось, хоча представлені засоби, принципи та методичні прийоми добре вивчені. Важливою для дослідження стала праця В.В. Крижанівського «Рисунок під час літньої практики», (Kryzhanivskiy V.V. (2006) де автор основну увагу зосереджує на роботі викладача та студента в одержанні ним необхідного творчого стимулюючого азарту, загального запалу, що сприяє його виходу на дорогу самостійної мистецької діяльності. Адже у молодому художникові необхідно пробуджувати зацікавлення, творчу уяву, фантазію, тобто ті основні чинники, без яких мистецька діяльність неможлива.

Низку досліджень по проблемі формування графічного художнього образу засобами рисунку провели ряд науковців, художників-педагогів В.О. Сухенко (Sukhenko V.O. (2004), Ю.М. Ятченко (Yatchenko Yu.M. (1988)., В.В. Крижанівський (Kryzhanivskiy V.V. (2006), Берлач О.П. (Berlach O., Vakhramieieva H. (2022). та ін.

Мета статті – проаналізувати засоби та методологічні основи формування художнього графічного образу під час занять з рисунка в умовах літньої пленерної практики.

Виклад основного матеріалу. Вся навчальна робота по вивченню базових принципів рисунка в умовах літньої пленерної практики пов'язана з практичним застосуванням знань з перспективи, законів і правил наскрізної побудови об'єкта, правильного означення світлотіньової характеристики на об'ємній формі з одночасним вивченням зразків класичного мистецтва та методичної літератури. Навчальні рисунки, начерки, короточасні замальовки необхідні як підготовка до творчої діяльності. Досвід показує, що студенти, які не достатньо продумано виконують навчальні рисунки, допускають значні помилки в роботі над тематичними композиціями.

В процесі вивчення реалістичного рисунка студенти набувають практичних умінь

професійно грамотно малювати з натури, пам'яті та за уявою, засвоюючи технічні методи та прийоми роботи. Працюючи над натурою вони розвивають зорову пам'ять, вміння спостерігати, просторове мислення, вчаться бачити деталей в навколишньому середовищі.

В навчальній роботі успіх залежить від уважного і досконалого вивчення натури, її будови, пропорцій, форми окремих частин та їх взаємозв'язку. Це не значить, що треба передавати в рисунку все до найдрібніших частин, необхідно навчитися визначати головне, найбільш характерне і узагальнювати другорядні деталі. Важливо регулярно і як можна більше малювати з натури, це дозволить розвивати око-мір, допоможе засвоїти закони реалістичного зображення та оволодіти технікою рисунка.

Малювати потрібно завжди свідомо, ставити перед собою усвідомленні завдання, а не механічно копіювати те, що бачимо. Розпочинаємо рисунок з розміщення основних великих форм, враховуючи пропорційність всіх розмірів по відношенню один до одного і до цілого. Розмітку майбутнього зображення наносимо легкими лініями, або штрихами, будуючи при цьому осьові лінії предмета і одночасно легко промальовуємо основні тіні. На картинній площині вчимося зображувати трьохмірну форму: за допомогою знань законів та правил перспективи та світлотіні малюємо об'ємні тіла, а не умовні лінійні(дротяні) контури з подальшою розтушовкою без врахування предмета в просторі. Художники говорять про необхідність вироблення вмінь відразу малювати весь предмет, розуміючи під цим дотримання єдності, підпорядкування деталей цілому.

Велике значення в рисунку має його лінійно-конструктивна побудова. В основу побудови складних форм можна уявити собі співвідношення геометричних тіл, що допоможе правильно зрозуміти перспективні скорочення в натурі, її трьохвимірність. Це вміння свідомого розміщення великих форм (мас), вміння думати трьохвимірною формою важливе для професійного навчання. Необхідно правильно уявляти собі не тільки те, що знаходиться в полі зору, але і невидимі частини предмета. Під час малювання варто чітко визначити як розміщені предмети в просторі, які площини займають в плані їхньої основи (на тій площині, де знаходяться всі предмети натурної постановки).

Натуру на робочому аркуші студент має будувати, а не змальовувати її. Якщо на початку роботи визначають співвідношення великих мас, то в подальшому поступово переходять до більш малих деталей. Пропорційні співвідношення в рисунку з натури слід порівнювати з такими співвідношеннями, які мають інші масштаби. Наприклад, на невеликому рисунку голови людини величину ока визначають у співвідношенні до ширини носа і висоті лобової кістки, а їх масштаби пропорційно зменшують у співвідношенні з відповідною величиною ока, носа, лоба в натурі.

Треба пам'ятати, що учбові рисунки не потрібно сприймати як самоціль, вони важливі як засіб пізнання, накопичення досвіду для подальшої творчої роботи.

Однією із найважливіших завдань сучасної мистецької освіти, а саме образотворчого мистецтва є підвищення професійного рівня підготовки фахівців, які викладають дисципліни естетичного циклу. Адже фаховий спеціаліст вирішує в навчальному закладі ряд специфічних завдань пов'язаних з естетичними можливостями мистецтва, забезпечуючи тим самим направлене формування у студентів творчих здібностей, які в кінцевому рахунку виступають обов'язковою умовою успішного оволодіння будь якою видовою діяльністю. У зв'язку з цим, постає питання підготовки такого фахівця, який не тільки мав би знання з теорії та історії мистецтва, не тільки володів уміннями та навичками реалістичного зображення, але і глибоко розумів суть творчості, ясно уявляв собі процес формування художнього образу, який виступає специфічною формою відображення об'єктивної дійсності в мистецтві, результатом спеціальних образотворчих знань, умінь і навичок, всієї творчої діяльності художника. (Sukhenko V.O. (2004).

Великі можливості для підготовки творчого художника, художника-педагога відкриває заняття з рисунка під час проведення літньої практики. Рисунок є основою образотворчого мистецтва та ведучою дисципліною в процесі підготовки майбутнього спеціаліста та має невичерпні можливості для розвитку творчих здібностей, для формування естетичного смаку.

Термін «рисунок» має багато визначень. Художники епохи Відродження рисунок розглядали як основу будь-якого зображення

і основу всієї професійної підготовки. Мікеланджело писав: «Рисунок, який інакше називають мистецтвом начерку, є найвища точка і живопису, і скульптури, і архітектури; рисунок – джерело і корінь будь-якої науки» (Sukhenko V.O. (2004). В наш час рисунок розглядається як процес пізнання, активного вивчення натури та процес образного відображення реальної дійсності. Вивчення навчально-теоретичних понять які стосуються рисунка, не зможуть забезпечити підвищення рівня професійної підготовки.

Не менш важливе місце в професійній підготовці фахівця займає знання техніки рисунка, яка виявляється в умінні практичного втілення графічного художнього образу. Звідси очевидна необхідність систематичного і направленого розвитку на цій основі зорового сприйняття, образного мислення, просторової уяви, які створюють таким чином основу формування творчих здібностей.

Навчити можна тільки тому, чим володієш сам. Тому не маючи твердих знань з теорії художнього образу, не володіючи практичними засобами його графічного втілення, неможливо передати іншим художньо-образні основи зображення. Відповідно, на заняттях з рисунка необхідно опановувати не тільки професійні уміння і навички реалістичного зображення, але й пізнавати принципи створення художнього образу, який виявляється в самій простій графічній вправі чи академічній постановці.

Особливого значення для формування у студентів графічного образу є проходження літньої навчальної практики (плерної). Адже літня навчально-творча практика є органічним продовженням академічного процесу в плані засвоєння основ рисунка, живопису та композиції. Головною метою роботи на плері є набуття нових професійних навичок шляхом безпосереднього вивчення й відображення довкілля – краєвидів, архітектурних об'єктів, людей, виробничих процесів та ін. (Kryzhanivskyi V.V. (2006).

Оскільки літня практика є продовженням академічного навчання, то на виконання її завдань відведена значна кількість годин. Заняття проводяться під керівництвом викладачів і являють собою органічне продовження програми, розрахованої на весь навчальний рік. Важливим творчим завданням із рисунку під час

практики є ведення альбому зарисовок, начерків, короткочасних рисунків. На виконання програмних завдань відводиться певна кількість годин в один і той же час щоденно і за однакової погоди. Такий режим роботи зумовлений головним чином тим, що в різні години світлового дня освітлення зображуваного об'єкта не однакове. Виконання завдань на пленері потребують особливої зосередженості, адже протягом року робота велась в умовах майстерні при штучному освітленні натури і паперу. Погода як правило мінлива і це необхідно враховувати при організації роботи студентів. Перед студентами ставиться ряд завдань:

- виконати композиційні пошукові начерки об'єкта з різних сторін;
- самостійно обрати формат паперу, матеріали для створення графічного образу;
- за начерками обрати місце для виконання роботи протягом тривалого часу (Kryzhanivskyi V.V. (2006).

Під час композиційного вирішення завдання важливо формувати в студентів вміння відшукати рисунок в розмірі великими легкими тоновими плямами або лінійно-конструктивною побудовою. Тональне вирішення рисунка не менш важливе на пленері, оскільки сонячне проміння різноманітно висвітлює тіні. Щоб вловити сонце, треба уважно опрацювати світлотінь, враховуючи плановість.

Матеріалами для виконання рисунка під час літньої навчальної практики може слугувати сангіна, графітний олівець, пастель, соус, вугілля, крейда, тонований папір. Це збагатить палітру рисунка, сприятиме вирішенню творчих завдань, вихованню художнього смаку. Необхідним обов'язком викладача після виконання кожного завдання є організація обговорення та оцінка виконаних робіт.

Неможливо перерахувати приклади і можливості поєднання «чим» і на «чому», з «яким»

задумом і «ким» виконаний рисунок, бо саме в цьому відкриваються необмежені можливості розуму, що думає, серця, що хвилюється, душі, що творить (Kryzhanivskyi V.V. (2006).

Отже, кожний художник відкриває свої авторські техніки, свої матеріали і неповторні вирішення для досягнення поставленої мети створення графічного художнього образу, адже в цьому і виявляється його майстерність.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У науковій розвідці авторами акцентовано увагу на вивченні закономірностей рисунка як необхідного для професійного реалістичного зображення натури засобами формування художнього образу та сукупності лінійно-пластичних елементів живопису, які визначають структуру та просторове співвідношення форм. Особливу увагу приділено питанням професійної художньої освіти і ролі рисунка, як провідної дисципліни в мистецькій практиці. Автори намагалися об'єднати розрізнені, де в чому застарілі методичні розробки з рисунка для літньої пленерної практики і вибудувати нову систему завдань і рекомендацій, яка б відповідала вимогам сучасної академічної освіти та включала демонстрацію нових художніх досягнень на матеріалах фондів кафедри, зокрема студентських творчих робіт і творів викладацького складу. При цьому звернено увагу і на необхідність творчого підходу до виконання навчальних завдань, поставлених перед студентами, добору в кожному конкретному випадку відповідних матеріалів. Визначено роль педагога у проведенні занять з рисунка в умовах літньої пленерної практики.

Одержані результати актуальні та важливі при спільній творчій праці викладача та студента під час виконання завдань з рисунка в період проходження літньої пленерної практики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Берlach О.П., Чихурський А.С. Рисунок і живопис в умовах пленерної практики. *Методичні рекомендації для здобувачів першого бакалаврського рівня художньо-педагогічних спеціальностей*. Луцьк: Волинська обласна друкарня. 2017. 28 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/13362> (дата звернення 24 вересня 2025).
2. Берlach О., Вахрамєєва Г. Рисунок і живопис в умовах пленерної практики. *Методичні рекомендації для здобувачів першого бакалаврського рівня художньо-педагогічних спеціальностей*. Видання друге, доповнене. Луцьк: Волинська обласна друкарня. 2022. 28 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/20679> (дата звернення 24 вересня 2025).
3. Берlach О.П. Графічні техніки в образотворчому мистецтві: навчальний посібник. Луцьк: Волинська обласна друкарня. 2022. 103 с.

4. Крижанівський В.В. Рисунок під час літньої практики. Навчальний посібник. К.: «ФТФ». 2006. 198 с.
5. Сухенко В.О. Рисунок. Навчальний посібник. К.: «BONA MENTE», 2004. 184 с.
6. Ятченко Ю.М. Рисунок на літній навчально-творчій практиці, I курс – НАОМА, каф. рисунка. Рукопис. К., 1988. 5 с.
7. Ятченко Ю.М. Київська школа рисунка. Українська академія мистецтв. Дослідницькі та науково-методичні праці. Вип. 5. К., 1998. С. 29-36.

REFERENCES:

1. Berlach O.P, Chykhurskyi A.S. (2017). Rysunok i zhyvopys v umovakh plenernoї praktyky. [Drawing and painting in the conditions of plein air practice]. Metodychni rekomendatsii dlia zdobuvachiv pershoho bakalavrskoho rivnia khudozhno-pedahohichnykh spetsialnostei. Lutsk: Volynska oblasna drukarnia. 28. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/13362> (data zvernennia 24 veresnia 2025)
2. Berlach O., Vakhramieieva H. (2022). Rysunok i zhyvopys v umovakh plenernoї praktyky.[Drawing and painting in the conditions of plein air practice]. Metodychni rekomendatsii dlia zdobuvachiv pershoho bakalavrskoho rivnia khudozhno-pedahohichnykh spetsialnostei. Vydannia druhe, dopovnene. Lutsk: Volynska oblasna drukarnia. 28. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/20679> (data zvernennia 24 veresnia 2025).
3. Berlach O.P. (2022). Hrafichni tekhniky v obrazotvorchomu mystetstvi: navchalnyi posibnyk.[Graphic techniques in fine arts: a textbook]. Lutsk: Volynska oblasna drukarnia. 103. [in Ukrainian].
4. Kryzhanivskyi V.V. (2006). Rysunok pid chas litnoi praktyky. [Drawing during summer internship]. Navchalnyi posibnyk. K.: «FTF».198. [in Ukrainian].
5. Sukhenko V.O. (2004). Rysunok. [Drawing]. Navchalnyi posibnyk. K.: «BONA MENTE». 184. [in Ukrainian].
6. Yatchenko Yu.M. (1988). Rysunok na litnii navchalno-tvorchii praktytsi, I kurs.[Drawing during summer educational and creative practice, 1st year]. NAOMA, kaf. rysunka. Rukopys. K. 5. [in Ukrainian].
7. Yatchenko Yu.M. (1998). Kyivska shkola rysunka.[Kyiv School of Drawing]. Ukrainska akademiia mystetstv. Doslidnytski ta naukovo-metodychni pratsi. Vyp. 5. K. 29-36. [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025